

УДК 353:351.84

М. В. Гаман,
 д. н. з держ. упр., професор,
 перший заступник керуючого справами Апарату Верховної Ради України

ПЛАНУВАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

N. Haman,
 PhD in Public Administration, Professor, Deputy Administrator of the Verkhovna Rada of Ukraine.

PLANNING IN THE IMPLEMENTATION STRATEGY FOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Встановлено, що в сучасних умовах розвитку світової економіки чітко можна простежити тенденцію до охоплення всіх сфер суспільного життя глобалізаційними процесами, що проявляється в формуванні планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів, робочої сили, в посиленні техногенного впливу на природне середовище через розширення й ускладнення взаємозв'язків і взаємозалежності між країнами. Світове співтовариство стає цілісною системою, де національна економіка окремої держави перетворюється в складовий елемент єдиного всесвітнього економічного організму.

Визначено, що стратегічне управління як інструмент реалізації довгострокових цілей розвитку є методологією, яка в останній час активно розвивається. При цьому виділено два напрями щодо розробки наукових основ стратегічного управління (планування).

Доведено, що стратегія економічного розвитку регіону повинна розроблятися і реалізуватися спільними зусиллями органів місцевої влади, представників бізнесу і державних підприємств, суспільних організацій і органів територіально-громадського самоврядування.

Found that in modern conditions of world economy clearly can be traced tendency to reach all areas of social life hlobalizatsiynymy processes manifested in the formation of global news space, world market kapitaliv, goods, labor, posylenni anthropogenic impact on the environment due to the expansion and complication vzayemozv'yazkiv i vzayemozalezhnosti between countries. World spivtovarystvo is tsilisnoyu system where the national economy is a separate state turns into a single component of the global economic organism.

Determined that strategic management as a tool for implementing long-term development goals is a methodology that recently actively developed. This highlighted two areas for the development of scientific bases of strategic management (planning).

It is proved that the strategy of economic development should be developed and realized by joint efforts of local authorities, businesses and public enterprises, public organizations and territorial and community governments.

*Ключові слова: планування, процес реалізації стратегії, соціально-економічний розвиток регіону.
 Key words: planning, strategy implementation process of socio-economic development of the region.*

ВСТУП

Завдання національної економіки на сучасному етапі полягає у вирівнюванні диспропорцій економічного та соціального розвитку регіонів, створенні умов для активізації ініціативи і внутрішніх джерел соціального і економічного зростання, підтримки відсталих регіонів, розвитку регіонального транс-

кордонного співробітництва. Сучасна стратегія соціально економічного розвитку регіонів спрямована на побудову економічно сильних та конкуретоспроможних регіонів, які б самостійно вирішували поточні завдання та виконували свої функції без додаткового залучення коштів з державного бюджету.

Проведення продуманої національної соціально-економічної політики сприятиме досягненню значного соціально-економічного ефекту завдяки комплексному використанню природно-ресурсного потенціалу, налагодження раціональних способів виробництва та господарської діяльності, збереження навколишнього середовища. Ця точка зору знаходить підтримку з боку вчених [1], але її реалізація ускладнюється внаслідок ряду невирішених питань:

— в Україні не створено стабільної законодавчо-нормативної бази, яка б регулювала відносини між центром і регіонами та визначала основні напрями державної регіональної політики;

— залишається поєднаним питання визначення територіальних меж регіонів;

— на державному рівні не закріплено концептуальних підходів до формування та реалізації стратегії розвитку регіонів.

Така ситуація значною мірою зумовлена недостатньо розвинутою методологічною базою з цих питань та змінним характером зовнішніх факторів впливу, зокрема, глобалізаційні процеси, зростаюча конкуренція серед національних економік світу, необхідність підвищення конкурентоспроможності національної економіки та внутрішніми: засади директивно-централізованого планування, що наслідували, недосконалість законодавства, політична нестабільність.

РЕЗУЛЬТАТИ

Необхідність визначення довгострокового курсу розвитку національної економіки і відповідно регіонів, визначення цільових орієнтирів розвитку потребує розроблення методології довгострокового планування, що була б адекватною глобальним процесам, які проходять в світовому співтоваристві, відображала національні інтереси, а також була спроможна реалізовувати регіональні інтереси.

Стратегія є результатом процесу стратегічного планування. Але етап впровадження стратегії є логічним продовженням роботи по досягненню мети, заради досягнення якої і розроблялась відповідна стратегія. Тому є доцільним і логічно виправданим розглядати процес досягнення соціально-економічного розвитку (як генеральної мети) у рамках процесу стратегічного управління. Процес стратегічного управління включає в себе постановку стратегічних цілей і задач, підготовку, прийняття і реалізацію стратегічних рішень, а також контроль їх виконання.

Процес стратегічного управління включає в себе постановку стратегічних цілей і задач, підготовку, прийняття і реалізацію стратегічних рішень.

Принциповими вимогами до системи цілей розвитку регіону є їх досяжність (цілі як бажаний стан об'єкта цілепокладання мають бути реалістичними), гнучкість (як механізм адаптації до умов певної невизначеності майбутнього, прогнозного періоду), вимірність (наявність кількісної характеристики кожної цільової постановки), ієрархічність побудови системи цілей.

Етап стратегічного вибору, на думку спеціалістів [2], менше за все піддається уніфікації. Суть стратегічного планування виявляється у необхідності співвідносити щоденні дії з їх можливими довгостроковими наслідка-

ми і цілями. Принцип складання стратегічних планів — від майбутнього до сучасності, тому розроблені стратегії включають вплив майбутнього на рішення прийняті сьогодні.

Виявляється важливим питання щодо відмінності стратегічного планування від традиційного довгострокового планування, яке також ґрунтується на аналізі цілей розвитку системи, яка планується, здійснюється в агрегованих стратегічних показниках і так або інакше розглядає актуальні питання розвитку системи. Традиційне перспективне планування діяльності будь-якого об'єкту здійснюється, спираючись на господарський механізм, систему управління і планування, визначену систему пріоритетних господарських задач, тенденцій в сфері науково-технічного прогресу, господарських зв'язків, які склалися. Тобто таке планування має генетичний характер і ґрунтується на неявній екстраполяції тенденцій розвитку, що вже існують. До методології стратегічного планування звертаються, коли актуальною стає необхідність зміни існуючих тенденцій розвитку.

Стратегічне управління як інструмент реалізації довгострокових цілей розвитку є методологією, яка в останній час активно розвивається. При цьому можна виділити два напрями щодо розробки наукових основ стратегічного управління (планування).

По-перше, це напрямок, який можна умовно назвати "менеджерським", який спрямований на удосконалення алгоритму стратегічного управління. В межах цього напрямку, зокрема, відбувається адаптування стратегічного менеджменту, який дуже вдало зарекомендував себе щодо управління корпоративного рівня, до потреб територіального управління. Так на думку авторів [3], стратегічне планування економіки країни — це визначення цілей і пріоритетних напрямків розвитку відповідно до очікуваних змін зовнішніх умов розвитку та структури економіки, втілюваних у системі документів (у вигляді прогнозів, програм, планів тощо). Зміст стратегічного планування розкривають його процедури: прогнозування (прогнози), програмування (програми), планування (плани).

По-друге, дослідження глибинної суті стратегічного управління (планування) через розгляд стратегічного управління як механізму збалансування інтересів суб'єктів різних рівнів [2]. Слід враховувати, що розвиток сучасної світової економіки постійно супроводжується посиленням її організованості і планованості. Також зауважено, що породжені власністю виробничі відносини в конкретно історичних умовах проявляються як економічні інтереси. І виділяє три рівні економічних інтересів. Перший з них формується в процесі усвідомлення економічних потреб — це інтереси по задоволенню потреб у засобах виробництва, трудових ресурсах, предметах особистого вжитку тощо). Другий є формою прояву відносин власності і формує приватні, колективні, державні, загальнонародні та інші економічні інтереси. Але неоднаково спрямовані економічні інтереси власників в процесі суспільного виробництва породжують необхідність їх погодженої реалізації, що не завжди можливо зробити через ринок. Саме тоді виникає потреба у планованості як необхідності попереднього узгодження інтересів. Саме третій рівень

системи економічних інтересів формується відносною планомірністю. У відповідності до основних функцій планомірності ця частина економічних інтересів спрямовується на досягнення скоординованості економічних процесів, стабільності економічного розвитку, ефективності суб'єктів господарювання у довгостроковій перспективі. До того ж слід враховувати — планомірність є першим рівнем (принципом) стратегічного планування.

При відповідній адаптації процедури стратегічного планування застосовні до планування розвитку будь-якої території, у тому числі й регіону (на будь-якому рівні). З огляду на це, стратегічне планування комплексного соціально-економічного розвитку регіону має такі характерні ознаки:

- виділення стратегічних зон господарювання та стратегічних господарських центрів;
- аналіз як зовнішнього середовища, так і внутрішніх можливостей регіону;
- методика стратегічного планування передбачає розробку багатоваріантної стратегії
- методика стратегічного планування регіону відштовхується від національних інтересів в першу чергу.

Стратегічне планування може успішно використовуватися не тільки при розробці комплексних планів соціально-економічного розвитку, але й при розробці антикризових програм у регіонах, в управлінні масштабними інфраструктурними проектами, при здійсненні реструктуризації економіки. Цілеспрямовані дії регіональної адміністрації по соціально-економічному розвитку регіону — обов'язкова і, можна сказати, центральна функція органів влади регіону.

Таким чином, стратегічне планування національної економіки — це особлива форма економічної політики держави, що визначається впливом глобальних чинників та процес розробки і реалізації стратегічних планів держави. Визначальними факторами, що впливають на стратегічне планування національної економіки є: процеси глобалізації, регіоналізації світової економіки; інтернаціоналізація капіталу та діяльність транснаціональних корпорацій, подолання наслідків світової фінансової кризи, пріоритети розвитку національної економіки.

Стратегічне планування регіональної економіки — це процес розробки і поступової реалізації стратегічних планів соціально-економічного розвитку регіональної економіки з метою забезпечення відповідності ресурсів до потреб конкретного регіону, яка спроможна оперативним мобілізувати ресурси для довгострокового розвитку регіону, самозбереження в період кризових ситуацій.

Стратегічне планування регіональної економіки, на нашу думку, має виступати методологічною основою процесу формування стратегії розвитку регіону, визначаючи основні принципи, підходи, методи проведення аналізу, прогнозних і планових розрахунків.

Стратегічне планування регіонального як процес передбачає: узгодження групових інтересів регіональної спільноти; аналіз реальних ресурсів, обмежень і сприятливих (потенційних) факторів; обґрунтування реальних завдань і цілей; формування програм і планів дій, координуючих заходів адміністрації регіону.

Стратегія економічного розвитку регіону повинна розроблятися і реалізуватися спільними зусиллями органів місцевої влади, представників бізнесу і державних підприємств, суспільних організацій і органів територіально-громадського самоврядування. Стратегічний план концентрується на перспективах регіону і в кожній сфері повинен виявляти головні, ключові фактори. Він не скасовує і не підмінює інші види планів; не є комплексним планом і визначає розвиток лише в найбільш важливих, пріоритетних для регіону галузях. Він розробляється і реалізується всіма учасниками, що впливають на розвиток регіону, з урахуванням інтересів і за участі населення. План адресований усьому місцевому співтовариству, задає для нього орієнтири, відкриває перспективу і бізнесу, і владі, і жителям, і потенційним зовнішнім інвесторам. Слід особливо підкреслити, що стратегічний план — це сукупність погоджених, визнаних розумними заходів підприємств, населення й адміністрації, це домовленість про конкретні заходи, що мають стратегічну важливість для регіону, які необхідно здійснити. Процес розробки стратегії розвитку регіону повинен бути спрямований на пошук суспільного консенсусу, на залучення в прийняття рішень та їх реалізацію широкого кола активних осіб. Таким чином, по суті, йдеться про механізм стратегічного партнерства в регіоні, тобто про механізм пошуку стратегічних орієнтирів і забезпечення погоджених дій по їх досягненню. Відсутність суспільно схваленої і прийнятої владою стратегії розвитку регіону знижує якість управління, завдає шкоди зовнішньому і внутрішньому іміджеві регіону і його адміністрації, а головне — знижує ефективність його розвитку.

Процес, процедура і технології стратегічного планування не можуть бути абсолютно однаковими, оскільки регіони України відрізняються один від одного за такими характеристиками:

- рівень економічної активності населення;
- географічні характеристики і природні ресурси;
- економічні умови, характеристики і результати діяльності агентів економічної активності;
- соціальна організація життєдіяльності населення;
- політичні умови і ефективність діяльності органів місцевої влади.

На нашу думку, також необхідно враховувати фактори потенціального розвитку, які характеризують рівень використовуваних технологій в конкретному регіоні, альтернативні сценарії та тенденції розвитку.

Світові процеси відіграють значну роль у становленні якісної, адаптивної економічної системи на рівні держави, реструктуризації економіки України, її окремих регіонів, підприємств у процесі їх інтеграції до світової системи господарювання. А це відіграє значну роль в покращенні і забезпеченні зростання темпів економічного розвитку як базових, так і допоміжних структурних галузей економіки, що позитивно відбивається на використанні досягнень науково-технічного прогресу у вдосконаленні функціонування кожного окремого суб'єкту господарювання на рівні світового співтовариства, держави, регіону, галузі господарювання. Слабкий рівень інтегрованості до міжнародних економічних

відносин загальновідомій. Свого часу він навіть виступив як свого роду бар'єр для поширення світової фінансової кризи в Україні.

Фактори глобального (світового впливу) є факторами пріоритетного усвідомлення. Підтвердженням цього є світова міграція капіталу, трудових ресурсів та інше.

Формування основних глобалізаційних відносин зумовлено рядом факторів: виникненням завдань загальносвітового масштабу, вирішення яких не під силу окремих держав:

— світового океану, освоєння космічного простору, боротьба з природними катаклізмами, епідеміями, міжнародною злочинністю тощо);

— прагненням окремих країн реалізувати свої геополітичні інтереси, які торкаються інтересів інших країн, що, у свою чергу, зумовлено такими причинами: нерівномірністю географічного розподілу природних ресурсів; нерівномірністю розвитку економічного потенціалу окремих країн світу; загостренням проблеми збуту у зв'язку з надвиробництвом у ряді країн унаслідок зростання продуктивності праці і технічного прогресу; погонею за дешевою робочою силою; прагненням уникнути оподаткування в особливих економічних зонах світу тощо [1].

Міжнародна інтеграція це не тільки процес злиття економік різних країн, це ще й результат невпинного соціально-економічного розвитку складових макроекономічних економічних систем, а саме регіонів. Складові регіонального господарства, об'єднанні в блоки підсистем, є окремі складові його потенціалу: природно-ресурсного, економічного, соціально-демографічного, інституційного, наукового, інтелектуального й інфраструктурного.

ВИСНОВКИ

Піддаючи аналізу теоретичні та практичні розробки вітчизняних науковців, можна визначити наступні основні перешкоди щодо ефективної інтеграції України до світового господарства через підвищення економічного потенціалу регіонів:

По-перше, слід зауважити, що швидка динаміка вступу до світового співтовариства без належної модернізації національних виробництв може мати негативні наслідки. Це обумовлено загальною невідповідністю до реальної світової конкуренції національних товаровиробників, бо товари, які виробляються в Україні на експорт, не завжди відповідають вимогам світового конкурентного ринку як за ціновою характеристикою, що у значному ступені обумовлено високою енергоємністю виробництв, так і за характеристикою якості.

По-друге, сучасний стан ринкової інфраструктури регіонів України не відповідає сучасним світовим вимогам щодо її функціонування, особливо у частині надання визначених преференцій розвитку малому підприємству, функціонування якого забезпечує активний розвиток промислового сектора економіки у частині його інтеграції до світового господарства через створення нових робочих місць, випуск продукції на внутрішній ринок, зменшення імпортозалежності регіонального ринку тощо.

По-третє, спостерігається недостатність використання потенціалу залучення та управління прямими іно-

земними інвестиціями незважаючи на позитивну динаміку зростання їх обсягів.

По-четверте, спостерігається досить низький рівень використання прогресивних методів управління у діяльності національних товаровиробників старопромислових регіонів.

Щоб запобігти негативним наслідкам глобалізації, необхідно використовувати як внутрішні, так і зовнішні фактори вирішення цієї проблеми.

Внутрішні механізми безпосередньо пов'язані з мобілізацією національних факторів розвитку, активним державним втручанням, вирішенням завдань сталого розвитку, посиленням інформаційно-інноваційних та інтегративних процесів, які забезпечуватимуть транзитивним національним економікам технологічний прорив, запобіганням негативним впливам ТНК і активізацією процесу створення власних ТНК, більш гнучкою співпрацею з міжнародними організаціями.

У контексті вищевикладеного ми можемо стверджувати, глобалізація, основана на принципах гомогенізації, уніфікації, замість консолідації та узгодження національних інтересів країн, спричинює асиметрії розвитку світової економіки. Саме з розширенням і поглибленням глобалізації, необхідністю "захищатися" від її негативних проявів пов'язана модифікація національних стратегій економічного розвитку.

Національні стратегії повинні будуватися на засадах посилення ролі держави в зменшенні загроз економічній безпеці, захисті пріоритетних для національної економіки галузей тарифними і нетарифними методами (протекціоністська політика). Уряд повинен вжити дієвих заходів щодо сертифікації імпорту й контролю за якістю імпортованої продукції, поставити перешкоди для проникнення в країну недоброякісних товарів, які не відповідають екологічним, технічним й медичним вимогам.

Література:

1. Даций О.І. Зростання якості життя як критерій дій української влади в умовах розвитку інформаційного суспільства // Публічне урядування. — 2016. — № 4 (5). — С. 93—100.

2. Sadler B. Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to improve Performance. — Canada, 1996. — 232 p.

3. Terner R. Veeman. Benefit — Cost Analysis in Environmental Decision-Making: Procedures, Perils and Promise. University of Alberta, 1998. — 106 p.

References:

1. Datsij, O.I. (2016), "Increase the quality of life as a criterion actions of Ukrainian authorities in the development of the information society", *Publichne uriaduvannia*, vol. 4 (5), pp. 93—100.

2. Sadler, B. (1996), *Environmental Assessment in a Changing World: Evaluating Practice to improve Performance*, Toronto, Canada.

3. Terner, R. (1998), *Benefit — Cost Analysis in Environmental Decision-Making: Procedures, Perils and Promise*, University of Alberta, New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2017 р.